

Nr 24

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken.

Genom en den 9 mars 1956 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 118, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

om ändrad lydelse av 12 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken

Härigenom förordnas, att 12 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

12 kap.

2 §.

Såsom ombud — — — — — i målet.

Ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket.

Ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket; *dock må även annan brukas såsom ombud, om rätten med hänsyn till målets beskaffenhet och övriga omständigheter finner det lämpligen kunna ske.*

Ej må — — — — — i konkurstillstånd.

3 §.

Lagfaren domare i eller rättsbildad befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmätningsman må ej vara ombud, med

Lagfaren domare i eller rättsbildad befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmätningsman må ej vara ombud, med

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

mindre Konungen för visst mål giver lov därtill.

mindre Konungen för visst mål giver lov därtill. *Vad nu sagts skall dock ej avse den som, under tjänstledighet, i utbildningssyfte tjänstgör såsom biträde åt advokat.*

Ej må — — — — — annans talan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

Inledning

Vid ett nordiskt justitieministermöte i Stockholm i december 1953 behandlades bl. a. frågan om att i olika rättsliga hänseenden med det egna landets medborgare likställa medborgare i övriga nordiska länder. Därvid upptogs till behandling även frågan om att medborgare i nordiskt land skulle erhålla behörighet att vid domstol i annat nordiskt land än hemlandet föra annans talan. Det beslöts att man i de olika länderna skulle närmare undersöka möjligheterna att medgiva behörighet för advokat från annat nordiskt land att vara ombud vid domstol. Sedan jag i anledning härav uppdragit åt 1951 års rättegångskommitté att undersöka möjligheterna till sådan ändring av 12 kap. 2 § rättegångsbalken, att medborgare i annat nordiskt land kan — eventuellt efter domstolens prövning i varje särskilt fall — medgivas rätt att vid domstol här i riket föra annans talan, och att framlägga det förslag vartill undersökningen kunde föranleda, har kommittén den 10 december 1954 avgivit en promemoria i ämnet.

Över promemorian har efter remiss yttranden avgivits av justitiekanslersämbetet, Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Övre Norrland, länsstyrelserna i Malmöhus och Norrbottens län, Sveriges advokatsamfund, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare samt Sveriges juristförbund. Hovrätten för Övre Norrland har vid sitt yttrande fogat yttranden av häradshövdingarna i Västerbottens västra, Torneå och Gällivare domsagor. Länsstyrelserna i Malmöhus och Norrbottens län har bifogat yttranden av landsfogdarna i länen samt länsstyrelsen i Malmöhus län dessutom yttranden av åklagarmyndigheten i Hälsingborg, poliskamrarna i Malmö och Hälsingborg samt föreningen Malmöhus läns landsfiskaler.

I anledning av framställningar till chefen för justitiedepartementet den 28 februari 1955 av hovrättspresidenten Wieslander och till Konungen den 4 mars 1955 från Sveriges advokatsamfund, vilka framställningar överläm-

nats till rättegångskommittén, har kommittén vidare den 28 oktober 1955 avgivit en promemoria angående möjlighet för domaraspiranter med flera att i utbildningssyfte tjänstgöra som biträde åt advokat.

Yttranden över denna promemoria har avgivits av justitiekanslersämbetet, riksåklagarämbetet, samtliga hovrätter, 1955 års domarutredning, Sveriges advokatsamfund, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges stadsfogdar, föreningen Sveriges landsfiskaler, föreningen Sveriges stadsfiskaler samt Sveriges juristförbund.

I. Nordisk behörighet för rättegångsombud

Gällande svensk rätt m. m.

Om rättegångsombud i tvistemål stadgas i 12 kap. rättegångsbalken. De kvalifikationer, som ett ombud skall uppfylla, anges i 2 §. Där föreskrives i första stycket, att såsom ombud ej må brukas annan än den som rätten med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finner lämplig att vara ombud i målet. I paragrafens andra stycke stadgas vidare, att ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket. Enligt tredje stycket slutligen må den ej vara ombud, som är omyndig eller i konkurs-tillstånd. Rätten har att självantaga ståndpunkt till frågan om ombudets kompetens och bör redan vid rättegångens början avvisa ett ombud, som icke äger erforderliga kvalifikationer. Inskridande från rättens sida på grund av ombudets förhållande under rättegången behandlas i 5 §. Visar ombud oredlighet, oskicklighet eller oförstånd eller finnes han eljest olämplig, skall rätten enligt detta lagrum avvisa honom som ombud i målet; rätten äger också, om skäl är därtill, förklara honom obehörig antingen för viss tid eller tills vidare att brukas som ombud vid den rätten. Vad nu sagts om ombud gäller enligt 22 § även i fråga om rättegångsbiträde. På grund av hänvisningar i 20 kap. 14 § samt 21 kap. 2 och 3 §§ är de här återgivna bestämmelserna i 12 kap. tillämpliga jämväl å ombud och försvarare i brottmål.

Bestämmelsen att ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket hade icke någon motsvarighet i den äldre rättegångsbalken. I sitt förslag till rättegångsbalk motiverade processlagberedningen bestämmelsen på följande sätt (SOU 1938: 44 s. 163):

Annan än svensk medborgare synes icke böra tillåtas att vara ombud; en utlänning kan ej förutsättas äga sådan kännedom om svenska förhållanden och svensk rätt, som bör krävas av ett ombud. Då det är av vikt, att ombud alltid kan sökas vid svensk domstol, bör vidare fordras, att ombudet äger hemvist här i riket; detta är av betydelse även med hänsyn därtill, att delgivningar i rättegången i stor utsträckning kunna ske med ombud.

I anledning av vad processlagberedningen sålunda anfört må erinras, att laga domstol i tvistemål enligt huvudregeln är rätten i den ort där svaran-

den har sitt hemvist (10 kap. 1 §) och att den som är bosatt utom riket således i regel icke har forum här i riket. Endast i vissa undantagsfall kan han på grund av särskilda stadganden sökas vid svensk domstol. Sålunda må den som icke äger känt hemvist inom riket i tvist rörande betalnings-skyldighet sökas där honom tillhörig egendom finnes (10 kap. 3 §) och, om han här ingått förbindelse eller eljest ådragit sig gäld, i tvist därom sökas där förbindelsen ingicks eller gälden uppkom (10 kap. 4 §). Vidare må talan i anledning av skadegörande handling väckas vid rätten i den ort där handlingen företogs eller skadan uppkom (10 kap. 8 §), och tvist angående ombudsarvode, fördelning av rättegångskostnad mellan flera ersättningsskyldiga eller annat dylikt anspråk på grund av rättegång må väckas vid den rätt som först dömt i målet (10 kap. 13 §).

I anslutning till processlagberedningens uttalande må vidare erinras om att fullmakt enligt 12 kap. 14 § medför behörighet för ombud att å partens vägnar mottaga delgivning av inlagor och andra handlingar, dock ej föreläggande för parten att infinna sig personligen. Enligt 12 kap. 15 § kan ombudets behörighet härutinnan inskränkas. I 33 kap. 21 § stadgas att, om part hos rätten uppgivit ombud i målet, delgivning som ombudet äger behörighet att mottaga bör ske med ombudet. I detta sammanhang bör slutligen beaktas bestämmelserna i 33 kap. 22 § att, om part som saknar hemvist inom riket ej hos rätten uppgivit ombud som äger att för parten mottaga delgivning i målet, rätten skall förelägga honom, då han första gången för talan, att för sig ställa sådant ombud och göra anmälan därom hos rätten. Underlåter han det, må delgivning med honom ske genom att handlingen med posten sändes till honom under hans senaste kända adress.

Bestämmelserna i 12 kap. 2 § rättegångsbalken är såsom förut nämnts tillämpliga jämväl å försvarare i brottmål. Särskilda regler gäller emellertid i fråga om offentlig försvarare, som under vissa i 21 kap. 3 § angivna förutsättningar kan förordnas för den misstänkte. Sådan försvarare skall alltid vara advokat, d. v. s. ledamot av Sveriges advokatsamfund (8 kap. 1 § och 21 kap. 5 §). Företrädesvis bör anlitas någon som vid rätten brukas som rättegångsombud. Enligt 27 § rättegångsbalkens promulgationslag må dock, utan hinder av föreskriften att offentlig försvarare skall vara advokat, vid de domstolar Konungen bestämmer tills vidare och till dess Konungen annat förordnar till offentlig försvarare utses även annan lämplig person, som avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov. Med stöd av detta lagrum har Konungen utfärdat sådant förordnande i fråga om vissa domstolar.

Enligt 5 § lagen om fri rättegång kan under vissa förutsättningar lämplig person förordnas att biträda part som åtnjuter fri rättegång. Även i fråga om sådant rättegångsbiträde gäller särskilda kvalifikationskrav. Till biträde skall nämligen enligt nämnda lagrum utses advokat eller annan som avlagt för utövande av domarämbete föreskrivna kunskapsprov och finnes skickad för uppdraget. Företrädesvis bör därvid anlitas befattningshavare vid rättshjälpsanstalt eller advokat som vid rätten brukas som rät-

tegångsombud. I detta sammanhang må erinras om att, ehuru lagen om fri rättegång omedelbart endast avser svenska medborgare, fri rättegång för närvarande kan beviljas bl. a. medborgare i övriga nordiska länder vad beträffar mål däri fråga ej är om ansvar för brottslig gärning.

Gällande rätt i övriga nordiska länder

I *Danmark* ger justitieministeriet »beskikkelse» för tre olika slag av advokater: højesteretssagførere, landsretssagførere och sagførere. Skilda kompetenskrav gäller för dem i fråga om betyg i juridisk ämbetsexamen och tidigare tjänstgöring; för de två högre graderna fordras särskilda prov. För alla fordras dansk »indfødsret». De som erhållit sådan auktorisation har i princip ensamrätt att föra andras talan inför rätta; undantag från denna regel finnes dock, bl. a. beträffande vissa anhöriga till part. Särskilda regler ges i fråga om olika sagförreres rätt att uppträda vid olika slag av domstolar. I begränsad utsträckning kan en hos en sagfører anställd »fuldmægtig» erhålla auktorisation att uppträda i hans ställe.

I *Finland* gäller om rättegångsombud i stort sett samma bestämmelser som i Sverige gällde före nya rättegångsbalken. Såsom ombud eller biträde åt part må nyttjas »välfrejdad och redbar person, som ej under målsman står». I ej ringa utsträckning användes personer utan juridisk examen. Finlands advokatförbund har ungefär samma karaktär som Sveriges advokatsamfund hade före 1948. Åtskilliga praktiserande jurister står utanför förbundet, och något skydd för advokattiteln finnes ej.

Beträffande *Island* gäller för tvistemål följande. Vid underrätt äger part föra sin talan själv eller låta sig representeras av vissa nära anhöriga. Vill han begagna annat ombud, är han vid underrätterna (distriktsrätterna) i Reykjavik och Akureyri skyldig att överlåta talans utförande till advokat (lögmadur) eller till högstadsdomstolsadvokat (haestaréttarlögmadur). Justitieministern kan bestämma att sådant advokattvång skall gälla även vid annan underrätt. Eljest äger part som ombud bruka vilken som helst myndig person med fläckfritt rykte och normal andlig utveckling. I högsta domstolen kan part själv föra sin sak men måste, om han önskar använda ombud, anlita högstadsdomstolsadvokat. En advokat eller högstadsdomstolsadvokat skall vara isländsk medborgare, men för andra ombud kräves detta icke.

I *Norge* meddelar justitiedepartementet tillåtelse att utöva »saksførervirksomhet». Olika krav uppställs i fråga om rätt att uppträda vid Høyesterett, lagmannsrettene och underrätterna. För att få tillåtelse att vara saksfører vid Høyesterett fordras särskilda prov; den som erhållit sådan tillåtelse kallas høyesterettsadvokat. Saksförarna har med vissa undantag ensamrätt att föra andras talan inför rätta i tvistemål; som enskild försvarare i brottmål kan däremot — utom i Høyesterett — med rättens tillstånd användas även annan oberyktad och därtill skickad person. En saksförare kan ha en auktoriserad »fullmægtig», som i viss utsträckning har rätt att uppträda i hans ställe. Endast den som avlagt norsk juridisk examen kan

bli sakförare. Däremot fordras — efter en år 1954 genomförd lagändring — icke att en sakförare skall vara norsk medborgare.

I propositionen upptages å s. 7—15 *dels* en redogörelse för innehållet i kommitténs promemoria om rätt för medborgare i annat nordiskt land att vara rättegångsombud i Sverige *dels ock* en översikt över de överpromemorian avgivna yttrandena.

Departementschefen

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg*, att — såsom inledningsvis antytts — vid nordiskt justitieministermöte i Stockholm i december 1953 behandlats frågan om att i olika rättsliga hänseenden med det egna landets medborgare likställa medborgare i övriga nordiska länder, varvid även upptogs frågan om att medborgare i nordiskt land skulle erhålla behörighet att vid domstol i annat nordiskt land än hemlandet föra annans talan.

Departementschefen anförde vidare:

»Med nu gällande bestämmelser äger medborgare i annat nordiskt land icke föra talan såsom rättegångsombud vid svensk domstol. Enligt 12 kap. 2 § andra stycket rättegångsbalken fordras nämligen, att ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket. Kommittén har nu funnit, att denna behörighetsregel i viss mån bör kunna begränsas då det gäller medborgare i något av de övriga nordiska länderna, och har föreslagit, att till lagrummet fogas ett undantagsstadgande av innehåll att, om rätten så prövar lämpligt, även den som i annat nordiskt land allmännen brukas som rättegångsombud skall kunna föra annans talan vid svensk domstol. Vad kommittén sålunda föreslagit har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av det övervägande flertalet remissinstanser.

Under remissbehandlingen har på flera håll givits uttryck åt den uppfattningen att något praktiskt behov av den ifrågasatta lagändringen knappast är för handen. Detta innebär enligt min mening en underskattning av reformens betydelse. Särskilt i rikets gränstrakter torde det ej sällan kunna bli aktuellt att anlita ombud från ett grannland, om möjlighet därtill öppnas. Betydelsen av en reform på detta område kommer naturligen dessutom att öka allteftersom samfärdseln mellan länderna tilltager och nya rättsområden göres till föremål för enhetlig lagstiftning. Det torde alltså icke vara motiverat att upprätthålla ett ovillkorligt förbud mot att den som är utlänning eller den som har hemvist utom riket anlitas som ombud.

Då det alltså gäller att möjliggöra undantag från gällande lagregel, kan det i och för sig framstå som naturligt att de nordiska länderna, i likhet med vad som skett på vissa andra områden inom lagstiftningen, får en särställning. Emellertid skulle reformen genom den av kommittén föreslagna begränsningen till personer som allmännen brukas som rättegångsombud i något av de nordiska länderna enligt min mening bli onödigt snäv. Sålunda kan det stundom vara skäligt att såsom rättegångsombud vid

svensk domstol godtaga t. ex. en här i riket bosatt medborgare i annat nordiskt land eller en i ett sådant land bosatt svensk medborgare, även om han icke allmänligen brukas som ombud i annat nordiskt land.

Det kan vidare icke anses uteslutet, att en part i mål av speciell karaktär, t. ex. sjömål eller mål vari främmande rätt skall tillämpas, önskar såsom ombud anlita en expert från ett utomnordiskt land, och ett sådant önskemål kan vara fullt legitimt. Här i riket bosatta utlänningar som ej är medborgare i något av de övriga nordiska länderna synes icke heller under alla förhållanden böra förvägras att föra annans talan inför domstol.

Övervägande skäl torde alltså tala för att man tager steget fullt ut och gör det möjligt att i särskilda fall frångå huvudregeln, att ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket, utan att uppställa några formella begränsningar med avseende å medborgarskap eller hemvist eller annan anknytning till visst främmande land.

När någon anmäler sig som rättegångsombud, har rätten enligt 12 kap. 2 § första stycket rättegångsbalken att pröva om han med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finnes lämplig att vara ombud i målet. En sådan prövning skall självfallet ske också om annan än en här i riket bosatt svensk medborgare vill uppträda som ombud. Det kravet måste naturligen i främsta rummet uppställas, att den som vill föra annans talan måste kunna till fullo förstå svenska språket och även utan svårighet kunna göra sig förstådd vid domstolen i fråga. Till följd av detta självklara krav kan det endast undantagsvis komma i fråga att som ombud godtaga annan än nordbo. Det är vidare alltid nödvändigt att ställa stora krav på ett ombuds insikter. Såsom kommittén framhållit och flera remissinstanser understrukit bör det därför i regel icke ifrågakomma att såsom ombud godtaga annan utlänning än den som avlagt juridisk examen, har erforderlig kännedom om svensk rätt och härutöver besitter vana vid att föra annans talan inför domstol.

Utöver den behandlade prövningen av ombudets kvalifikationer är det nödvändigt att även utifrån andra synpunkter pröva, huruvida det är lämpligt att en utlänning som anmäles som ombud skall få uppträda i målet. Även om utlänningen uppfyller alla rimliga krav med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet, kan det nämligen föreligga giltiga skäl att icke godtaga honom som ombud. En bestämmelse om att rätten har att pröva, huruvida det är lämpligt att annan än svensk medborgare med hemvist inom riket brukas som ombud, kan därför icke undvaras. Vid denna lämplighetsprövning bör i första hand målets särskilda beskaffenhet beaktas. Sålunda bör t. ex. i mål om spioneri eller andra liknande brott annan än här i riket bosatt svensk medborgare icke tillåtas vara ombud eller försvarare. En annan omständighet som förtjänar att särskilt beaktas är var ombudet har sitt hemvist. Detta är av betydelse i flera olika hänseenden. Man bör sålunda beakta möjligheten att nå ombudet med stämning och även vilka möjligheter som kan finnas att få verkställighet på en even-

tuell mot ombudet riktad dom å enskilt anspråk eller ansvar. Det är givet att denna bedömning stundom kan bli besvärlig men svårigheterna lärer icke vara oöverkomliga. Med hänsyn till gällande delgivningsregler är det vidare nödvändigt att, om man icke kan nå ombudet med delgivningar inom riket samt parten icke föreskrivit att delgivning skall ske med honom personligen, man måste kunna hysa det förtroende till den som skall brukas såsom ombud att delgivning med honom kan ske genom att delgivningsförsändelsen sändes till honom i brev med begäran om skriftligt erkännande av mottagandet. I lagtexten synes mig det nu anförda böra komma till uttryck genom en föreskrift att rättens nu ifrågavarande lämplighetsprövning skall ske med hänsyn till målets beskaffenhet och övriga omständigheter.

Det ankommer på rätten att självmant pröva, huruvida den som vill uppträda som ombud skall tillåtas göra detta. Därest rätten finner sig böra avvisa ombudet, har den att meddela beslut härom. Sådant beslut kan enligt redan gällande bestämmelser i förekommande fall överklagas i högre rätt.

Under remissbehandlingen har från olika håll framförts förslag om att ombud från annat nordiskt land även borde kunna förordnas till offentlig försvarare eller biträde enligt lagen om fri rättegång. Vad sålunda föreslagits har icke sådant nödvändigt samband med den här i övrigt behandlade frågan att jag finner anledning att i detta sammanhang upptaga de därmed förenade spörsmålen, vilka delvis torde vara av sådan art att de fordrar närmare utredning.

Även om det naturligen i och för sig är önskvärt att en lagstiftning på förevarande område blir ömsesidig, delar jag kommitténs uppfattning att reciprocitet icke bör utgöra någon förutsättning för en svensk lagstiftning. Om lagstiftningen får den av mig här förordade utformningen, kommer också reciprocitetssynpunkterna att skjutas mera i bakgrunden än om lagstiftningen får gälla i förhållande till vissa angivna länder. I detta sammanhang vill jag emellertid slutligen erinra om att det enligt finsk rätt icke fordras att rättegångsombud skall vara finsk medborgare eller ha hemvist i Finland. I Danmark, Norge och Island är, såsom närmare framgår av den föregående framställningen, läget ett annat. Det kan emellertid framhållas, att nordiska rådets juridiska s. k. sjuemannautskott i ett nyligen avgivet enhälligt utlåtande som sin uppfattning givit tillkänna, att domstolarna i de nordiska länderna borde få möjlighet att utan hinder av eljest gällande bestämmelser låta advokat (sakförare) från annat nordiskt land uppträda som ombud. Detta utlåtande torde komma att upptagas till behandling vid nordiska rådets stundande session.»

II. Rätt för domaraspiranter m. fl. att under tjänstgöring hos advokat vara rättegångsombud

Gällande bestämmelser

I 12 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken stadgas, att lagfaren domare i eller rättsbildad befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmättningsman ej må vara ombud, med mindre Konungen för visst mål giver lov därtill, och detsamma gäller enligt 22 § i fråga om rättegångsbiträde. Även ifrågavarande bestämmelser är på grund av hänvisningar i 20 kap. 14 § samt 21 kap. 2 och 3 §§ tillämpliga jämväl å ombud och försvarare i brottmål.

I detta sammanhang må även beaktas vissa bestämmelser i arbetsordningen för rikets hovrätter och domsagostadgan m. fl. administrativa författningar. Genom kungörelse den 19 februari 1954 (nr 30) infördes i nämnda arbetsordning en ny paragraf, betecknad 51 a §, enligt vilken lagfaren befattningshavare icke må idka advokatverksamhet eller driva annan förvärvsverksamhet av viss omfattning eller inlåta sig på ekonomiskt förehavande av viss beskaffenhet. Bestämmelser av enahanda innehåll infördes samtidigt i domsagostadgan, kungörelsen med vissa bestämmelser angående rådhusrätt och magistrat, stadgan angående tjänstgöringen vid vattendomstolorna och arbetsordningen för nedre justitierevisionen. Även landsfogde- och stadsfogdeinstruktionerna innehåller förbud för de däri avsedda befattningshavarna att driva advokatverksamhet. Däremot finnes icke något motsvarande förbud stadgat för aspiranter och landsfogdeassistenter i kungörelsen den 12 december 1952 (nr 814) om landsfogdeassistenter m. fl. Ytterligare må beaktas att gällande bestämmelser i viss utsträckning likställer domaraspirants tjänstgöring som biträde åt advokat med domstolstjänstgöring. Enligt 20 § domsagostadgan gäller sålunda beträffande tingsnotaries behörighet att mottaga vissa förordnanden, att med tjänstgöring i domsaga må till en tid av högst sex månader likställas bl. a. väl vitsordad tjänstgöring under samma tid såsom biträde åt advokat. Detsamma gäller enligt 66 § arbetsordningen för rikets hovrätter för behörighet att bli antagen till fiskal. Vissa bestämmelser i 5 § domsagostadgan och 61 § arbetsordningen för rikets hovrätter förutsätter slutligen, att domaraspirant även efter erhållet fiskalförordnande skall äga möjlighet att tjänstgöra som biträde åt advokat.

Å s. 18—22 i propositionen lämnas en redogörelse för kommitténs promemoria angående möjlighet för domaraspiranter m. fl. att i utbildningssyfte tjänstgöra som biträde åt advokat samt för de yttranden som beröra denna fråga.

Departementschefen

Vid lagrådsremissen anförde föredragande departementschefen:

»Det är ur flera synpunkter önskvärt att domare och åklagare har åtminstone någon erfarenhet av advokatyrket. Sådan erfarenhet kan den som av-

ser att utbilda sig till domare eller åklagare förvärva bäst genom att en tid tjänstgöra som biträde åt advokat. Enligt bestämmelser i domsagostadgan och arbetsordningen för rikets hovrätter likställs också i merithänseende dylik tjänstgöring i viss utsträckning med tjänstgöring vid domstol.

Om advokattjänstgöringen skall vara av verkligt värde ur utbildningsynpunkt, måste den omfatta icke blott utomprocessuellt arbete utan även uppdrag såsom ombud, biträde eller försvarare i rättegång. Emellertid gäller enligt rättegångsbalken, att lagfaren domare, rättsbildad befattningshavare vid allmän domstol, allmän åklagare och utmätningsman icke må vara ombud, biträde eller försvarare, med mindre Konungen för visst mål giver lov därtill, och detta förbud gäller även för den som åtnjuter tjänstledighet. Bortsett från att rätten för Konungen att dispensera från förbudet har tillkommit för helt andra syften än att möjliggöra för ifrågavarande befattningshavare att förvärva erfarenhet av advokatycket är det uppenbart, att om dessa måste inhämta tillstånd av Konungen i varje särskilt mål för att få uppträda som ombud, biträde eller försvarare, det i praktiken icke låter sig göra för dem att i utbildningssyfte tjänstgöra hos advokat. En sådan ordning är självfallet icke tillfredsställande, och en lagändring bör alltså komma till stånd.

Den av kommittén föreslagna ändringen av 12 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken innebär, att den nuvarande begränsningen av Konungens rätt att lämna tillstånd för domare och övriga i lagrummet angivna befattningshavare att vara ombud upphäves, så att Konungen följaktligen får möjlighet att icke endast för visst mål utan generellt dispensera från förbudet att vara ombud. Ett sådant förslag går emellertid, såsom också anmärkts från advokatsamfundets sida, vida utöver syftet med den ifrågasatta lagändringen. Enligt min mening bör i stället rätten att vara ombud, biträde eller försvarare uttryckligen göras beroende av att befattningshavaren under tjänstledighet i utbildningssyfte tjänstgör som biträde åt advokat. Då advokattjänstgöringen är avsedd att ingå som led i befattningshavarens utbildning, anser jag vidare onödigt att han skulle behöva inhämta särskilt tillstånd av Konungen för att under sådan tjänstgöring få uppträda såsom ombud, biträde eller försvarare. Därest den myndighet som har att bevilja befattningshavaren tjänstledighet finner, att denne bör erhålla tillfälle att för sin utbildning tjänstgöra hos advokat, bör han under denna tjänstgöring utan särskilt tillstånd få föra annans talan inför rätta. Något missbruk av en sådan ordning lär icke vara att befara. Ur kontrollsynpunkt torde det vara lämpligt, att myndigheten i beslutet om tjänstledighet uttryckligen anger ändamålet därmed.

Bortsett från de egentliga åklagaraspiranterna, vilka icke omfattas av förbudet att vara ombud, biträde eller försvarare, torde det i främsta rummet vara de yngre rättsbildade befattningshavarna vid de allmänna domstolarna som har intresse av och möjlighet att i utbildningssyfte tjänstgöra hos advokat. På grund härav kan det ifrågasättas att begränsa reformen till denna

kategori. Emellertid synes det hinder att förvärva erfarenhet av advokatverksamhet som följer av stadgandet i 12 kap. 3 § rättegångsbalken i lagrummets nuvarande utformning böra undanröjas även såvitt angår domare, i synnerhet yngre sådana i lägre befattningar, och motsvarande gäller såsom riksåklagarämbetet uttalat också om de allmänna åklagarna. Även om utmätningsmännen i allmänhet icke har behov av att förvärva erfarenhet av att föra annans talan inför rätta, anser jag icke att de bör undantagas från den ifrågasatta reformen.

I enlighet med vad nu anförts vill jag föreslå, att till stadgandet i 12 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken att lagfaren domare i eller rättsbildad befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmätningsman ej må vara ombud, med mindre Konungen för visst mål giver lov därtill, fogas en bestämmelse att vad nu sagts dock ej skall avse den som, under tjänstledighet, i utbildningssyfte tjänstgör såsom biträde åt advokat. På grund av hänvisningar kommer motsvarande att gälla i fråga om rätt att vara rättegångsbiträde och försvarare.

Under remissbehandlingen av kommitténs promemoria har från ett håll den tanken framförts, att de befattningshavare om vilka här är fråga under advokattjänstgöringen jämväl borde få mottaga förordnande såsom offentlig försvarare. Då en sådan försvarare liksom hittills i princip alltid bör vara advokat, kan jag icke förorda en sådan reform. Jag vill i detta sammanhang erinra om att i regel icke heller andra advokatbiträden, som icke tillhör advokatsamfundet, kan förordnas till offentliga försvarare.

År 1954 infördes i arbetsordningen för rikets hovrätter och domsagostadgan med flera administrativa författningar bestämmelser, som förbjuder lagfarna domare och rättsbildade befattningshavare vid domstolarna att bl. a. driva advokatverksamhet, och sådant förbud föreligger även för landsfogdar och stadsfiskaler enligt de för dem utfärdade instruktionerna. Då därmed uppenbarligen icke kan åsyftas en tjänstgöring såsom biträde åt advokat i utbildningssyfte, finner jag det icke nödvändigt att förtydliga dessa bestämmelser.

Den föreslagna lagstiftningen torde böra träda i kraft den 1 januari 1957. Särskilda övergångsbestämmelser erfordras icke.»

Lagrådet

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Utskottet

Utskottet finner sig i allo kunna instämma i de synpunkter, vilka från departementschefens sida framhållits till stöd för nu föreslagna lagändringar. Vad angår frågan huruvida lagstiftningen om rätt för även annan än den som är svensk medborgare med hemvist inom riket att få uppträda som ombud inför svensk domstol bör vara ömsesidig vill utskottet understryka

vad departementschefen framhållit därom att, ehuru reciprocitet i och för sig är önskvärd, densamma likväl icke bör utgöra en förutsättning för svensk lagstiftning i ämnet. Beträffande de nordiska länderna, i förhållande till vilka lagstiftningen torde få mest praktisk betydelse, pågår f. n. samarbete rörande frågor av denna art inom nordiska rådet. Reciprocitet torde väl också på denna väg kunna åstadkommas i väsentliga stycken. Enligt utskottets mening är det beträffande denna fråga liksom så många andra på nordiskt plan väckta frågor av största betydelse för främjande av samarbetet länderna emellan att hellre visa prov på initiativ och generös samarbetsvilja än att såsom villkor för samarbete strikt upprätthålla kravet på ömsesidighet i alla detaljer. Ett initiativ i den riktning som nu tagits från svensk sida genom den föreslagna lagstiftningen i denna del vill utskottet därför förorda.

På grund av det anförda och då utskottet ej heller i övrigt funnit anledning till erinran mot den föreslagna lagstiftningen får utskottet hemställa,

att förevarande proposition, nr 118, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 17 april 1956

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Lindblom*, Per Olofsson*, fru Sjöström-Bengtsson, fru Gärde Widemar, herrar Magnusson, Lindgren, Erik Svedberg och Theodor Johansson; samt

från a n d r a kammaren: herrar Rylander, Lindberg, Landgren, fröken Öberg, herrar Gustafsson i Borås, Onsjö, fru Eriksson i Stockholm och herr Fröding.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.